

Ve článku: „Upomínka na publicistickou činnost J. Erazima Vocela“ prosíme poopravit:

Na str. 90 v řádce 17 shora vymaž známku: „ ku konci odstavce.
 „ „ 90 „ 2 z dola místo 1861 čti: 1851.
 „ „ 93 „ 9 shora místo učení čti: zničení ve smyslu *negace*.
 „ „ 94 „ 15 „ „ tomu „ tom.
 „ „ 94 „ 1 z dola smaž poslední: 476.
 „ „ 99 „ 3 shora místo Jan IV. stůj: Jan IX.

Článek: „Statistika knižetství Srbského“ potkal se s uznáním i u našich pobratimů Srbů. Došel nás z *Bělehradu* ze dne 14. února t. r. zvláštní dopis pana Bogoljuba *Jovanoviče*, úředníka v srbském ministerstvu osvěty, z něhož dovoluujeme si tento úryvek pro jeho důležitost s laskavými čtenáři sdělit: „Poznav z novin, že jste podali do „Časopisu Matice Moravské“ článek: „Statistika knižetství Srbského“ nemohl jsem se domyslet, kde jste asi sebral material ke článku tomu; neboť mi je povědomo, že mimo onen přehled, jenž je v *Miličevićově* díle „Кнежевина Србима“ umístěn, a který jsem já sestavil, nikde nic úplného o srbské statistice podáno nebylo. Proto také nemeškal jsem objednat si „Časopis Matice Moravské.“ — I nemohu nenechat nepřípomenu, že není vinou mou, nepodal-li jsem více materialu a obzvláště materialu k morální statistice.“ Dále nás činí velectěný pan zaslátel pozorný na některé chyby, ježto mimo vůli naši v dotčený článek se byly vloudily. Na str. 152. nejsou pod názvem „města“ zahrnuta jenom města v našem obyčejném smyslu, nýbrž všechna *obydlená místa*, tudíž *města i vesnice*; a na str. 153, kde se dí, že roku 1866 bylo v Srbsku *vyučováno* 50.893 osoby, tu že se rozumětí musejí vůbec všichni, v městech i ve vesnicích *čísti a psátí umějící*. Za tuto ušlechtilou nám prokázanou laskavost skládáme velectěnému panu zasláteli vřelé i upřímné své díky.

K. Šmídek.

Josef Heřman Galaš a pozůstalé rukopisy jeho.

Podal K. Šmídek.

Františkovo Museum v Brně chová ve své mnoholičné knihovně mezi jinými i dosti valně rukopisův, přičtených zvěčnělému spisovateli moravskému a horlivci o blaho své otčiny, *Jos. H. Galašovi*. I zatoužil jsem poznati jich zevrubněji, vyčerpati z nich nějaké zralejší zrno ku poznání vlasti a milého národu našeho, a takto vděčně obnoviti památku muže, jenž v době našeho nejhlubšího úpadku národního vřelou láskou přilnul k milé své vlasti moravské, nezoufaje nikterak nad blaženější budoucností národu svého.

Galaš provedl sepsání svého života sám až k roku 1792, od pokračování však z mnohých důležitých důvodův ustal. Tím liběji byli jsme překvapeni, naleznuvše hned mezi prvými jeho rukopisy „Opravení a doplnění biografie Galašovy, v Muse Moravské vydané.“ *Tomáš Fryčaj*, posledně farář v Obráncích u Brna, známý po veskeré Moravě svým *na tehdejší dobu* dosti dokonalým kancionalem, vydal r. 1813 v Brně prvý svazek básní *Jos. H. Galašem*, spolužákem *Fryčajovým*, složených i sebraných pod názvem: „Muza Moravská v pateru odděleních obsahujících duchovní, mravní, polní, veskoobčanské a starovlastenské hanácké písně skadatelů vlastenských, k prospěchu a vzdělání moravských vlastencův.“ Skládání tato Galašova uvedl ve slušný pořádek, zde onde poopravil, rozmnožil a tiskem vydal, jak se sám nazývá, „krajan a spoluškolník skladatelův *Tomáš Fryčaj*, kněz.“ Ke spisu tomuto přičinil ovšem ve chvalné snaze vydavatel stručný životopis Galašův, v nějž se však vloudila mnohá nesprávná udání, jichž poopravit a kde toho potřeba doplnit a ke konci přivesti za dobro uznal ještě za živá Galaš sám. Jakož ku konci těchto svých doplňků skladatel podotýká, sepsal tyto opravy ve věku již valně pokročilém, nedlouho před svou smrtí; neboť zprávy o svém trudném životě končí takto: „S milostí Boží při všech svých pokleskách, trampotách a těžkých nemocech, jichž jsem až dosavad 16 přestál, z nichž každá, jak říkáme, smrtelná byla, dožil jsem přece 78 let (Galaš narodil se 1756, umřel 1840, v 84. roce věku svého). Záslužno zajisté, abychom čehož jsme se v těchto opravách

důležitějšího dopídili, sdělili s laskavými čtenáři, z nichž snad někteří dotčenou Musu Moravskou mezi knihami svými chovají. Mnohé nad to tam obsažené zprávy mají do sebe všeobecnou zajímavost, jsouce nenepatrnými příspěvky, jimiž značí se veškerá doba, v níž po tak dlouhý věk činností svou blahodárnou zúčastnil se milý krajan náš.

Fryčaj napsal na str. 3. dotčené knihy, že J. H. Galaš narodil se v Hranicích dne 7. dubna r. 1756; Galaš opravuje bludné udání dne svého narození: „den mého narození vpadá na 4. dubna, a ne na 7.“

Druhá polovice osmnáctého století, kdež Galaš prožil nejkrásnější léta svého mládí a mnohočinného věku mužského, patří podle zdání našeho mezi nejpamátnější doby věku křesťanského. Zárodky všech velikých vynálezův, jimiž se vším právem honosí osvěcené naše století, nalezáme v kypré již půdě tehda zanořeny. Lavoisierem prospěla věda přírodní a základy položila k četným úspěchům, z nichž se raduje nyní před jinými vědami. I Lamarka dlužno považovati za pravého předchůdce nynější nauky descendenční, nauky Darwinovy. Světlo nové zářilo v minulém století se všech stran. Jmenovitě Francie byla tehda bohata velikými genii ve všech oborech vědectva. Montesquieu povznesl svým spisem „O duchu zákonův“ státnictví u výši, na kteréž se nyní nalezá. V Německu počali nejvyšší duchové v umělectví, jmenovitě v básnictví, vyvíjeti svěží nadějnou činnost. Konečně překotila z kořene francouzská revoluce veškeru bývalé státní i náboženské zřízení; ba přihlíženo tu Condorcetem a St. Simonem i ku převratům společenským. Vše mělo znovu býti obrozeno a na základech číře nových zbudováno. — Novochtivost ta dotekla se bořivým směrem i samého kalendáře. Vseliké náboženství pozitivní bylo zrušeno, a na přestol vystavena vláda rozumu, jako k tomu připravovali Voltaire a veškerá škola encyklopedistův. Kláštery řeholné zrušeny, počátek v tom učiněn zrušením nenáviděné řeholy jezuitské. Těsné úvazky mezi papežem všudež trhány a narušovány. Humanism šířen nejvýdatněji snahami svobodných zedníkův, v době zvláště císaře Josefa II. i v rakouské říši valně se zmahajících. Vědomí jednotlivých odsouvalo se na všech stranách od dosavadních vazeb, jimiž je spoutala vyšší autorita. Duch jednotlivcův roztoužil se uvolniti všechny obory své činnosti.

Jestliž nad míru zajímavě pozorovati, jak duch ten, ve všeobecnosti vanoucí, vlévá se obrodívou silou i v duši jednotlivcovu. I Rakousko pod vládou Marie Teresie i syna jejího, císaře Josefa II., nemohlo se ubrániti záchvěvům mohutně všude se probouzejícího nového vědomí; jenom že boj ten sestárlého věku s dobou v mladi-

stvem nadšení se obnovující byl v Rakousku tužší a prodlouženější. Stará budova hrozila zřícením již, nová znenáhla se jenom stavěla; přenáhlení u vývoji duchovém, nutnými zákony zpravovaném, dosti trpce pykal sám velikodušný císař Josef. V toto položení spadá mladý věk Galašův. Rodičové jeho záhy po jeho narození odstěhovali se do Blanska, kdež prodléval v duchovní správě jakožto farář bratr matky našeho Galaše, Jan Vojtek. Otec Galašův, František, opatřen tu byl laskavostí duchovního toho správce řezbářskou prací při farním chrámu Páně, máje tu vyhotoviti tři oltáře, kazatelnu a křtitelnicu. Z tohoto jeho pobytu vypravuje Fryčaj zajímavý pro tu dobu případ, že matka synáčka svého, jehož byla neopatrná chůva o horká kamna nebezpečně popálila, Marii Panně na Vranově (Fryčaj dokládá: „dle tehdejšího obyčejného *předsudku*) zaslíbila a po šťastném vyhojení v habit řeholníkův Paulanův, jenž klášter na Vranově obývali, dítě své obléci dala.“

Galaš jevil hned v prvním mládí zvláštní nadání k malířství a k řezbářství, kterémužto zaměstnání věren zůstal až do své smrti. Proslulý tehda brněnský malíř *Havelka* měl rodiče k tomu, aby syna svého zcela umění tomu věnovali. Tito pak odstěhovavše se opět do Hranic náradou tamního učitele, Bened. *Kellera*, a svým vlastním popudem jakož i podle učiněného slibu usnesli se, odevzdati ho vyšším studiím latinským. I odešel Galaš za tím účelem r. 1768 do Lipníka oddav se na tamější koleji studiu gymnasiijnímu. Skončiv tam se šťastným prospěchem svá studia byl by mladý studující rád podle vnitřního zápalu zcela se věnoval umění malířskému; avšak otec jeho, chtěje dostáti slibu, usiloval živou mocí o to, aby syn zvolil sobě za povolání stav kněžský. I odebrati se mu bylo za tímto úmyslem do Olomouce, kdež při svých studiích valně potýkati se musil v tehdejších trpkých letech s nouzí a s četnými jinými nesnáze, při čemž milého oddechu nalezal v zalíbeném sobě kreslení i malování. V prázdninách navštěvoval tytýž i strýce svého v Blansku. Tu však potkala ho osudná nehoda, ježto zrušila na jednou všechny úmysly otcovy ve příčině stavu duchovního, v němž by byl tento syna milerád spatřoval. Mladý Galaš seznámil se tu s tehdejším dvorským kaplanem knížete ze Salmů, jenž mu tak zvaný titulum mensae ku vysvěcení pohledávaný u téhož knížete vymoci přislíbil. Přímalá povaha Galašova zmařila záhy tuto naději. Exřeholník tento zapůjčoval jemu ku čtení knihy různého obsahu; tázvav se jedenkrát, jak se Galašovi jedna ze zapůjčených knih líbí, rozmrzel se nemálo z rozhodlané jeho odpovědi, (tehdaž, jak významně na onu dobu Fryčaj dokládá: „zdravou filosofii osvíceného“).

tu knihu jenom nějaký ignorant složití mohl.“ Exřeholník mu na to ihned svoje přátelství odňal; strýc pak Galašův, farář blanecký, po této nemilé příhodě dosvědčil, aby se mladý theolog žádnou již nadějí nekojil, že dotčeného titulu mensae kdy nabude. K tomuto případu dokládá Galaš ve svých rukopisných doplňcích, že kniha tato jednala „o chvále květin“ jsouc v latině sepsána, na níž jména skladatelova nebylo — byloť vytrženo; „ostatní knihy, jichž mi zapůjčoval, byly z většího dílu historické i protestantských autorův.“

Po této příhodě pozbyl Galaš všeliké chuti ku stavu kněžskému, k němuž, jak ze všeho jasno, ani hlubšího povolání ve svém vnitru nepocítoval. Vystoupiv ze druhého ročníku theologických studií odebral se s velmi nepatrnou peněžitou pomocí se strany svých chudobných rodičův do Vídně, hledat tam dalšího svého štěstí a trvanlivějšího bohdá zaopatření. Došed do Mikulova na hranice moravsko-rakouské pad na kolena s pláčem loučil se se drahou svou otčinou, líbaje vlastenskou půdu a Boha o další dobrodiní žádaje.

Do Vídně dospěl dne 28. října 1778. Maje odporuční list ke dvornímu malíři Šteinerovi, krajanu svému nezastihl ho při svém do Vídně příchodu při domě. Tím octl se záhy v trudných okolnostech. Spolucestovník jeho Frant. Sobol těšil ho a zavedl do předměstí Josefova do hostince, jemuž byl název: „U dobrého Pastýře.“ Zajímavost jest čísti, jak jej hostinská, když vstoupil do světnice uvítala: „Vítej mi, dobrý Moravane! snad nejsi *husita* (!)?“ Občerství vši vyhladovělého mladíka chutným obědem těšila dále: „Nekormuť se tak velice; jsi v hospodě dobrého Pastýře, pod jehožto stráží, dokud se Boha a cnosti držeti budeš, dobře se ti ve Vídni povede. Dokud sobě větší známosti ve Vídni nezjednáš, já tobě z útrpnosti denně stravy mileráda poskytnu.“ Aby pak lakomého svého muže uspokojila, útlocitná Rakušanka dala Galašovi svou dcerušku vyučovati, aby tak něčím zplatil prokázané sobě milosrdenství. Neopomenul však nad to i malířstvím další svou ve Vídni živnost sobě obstarávati, jmenovitě malováním světnic v domech městských i panských, a to s valným u všech úspěchem.

Dotčenou dcerušku, jižto se svědomitou pílí Galaš vypěstoval, oblíbil sobě a později za choť pojal ranhojič Metz z Mohuče rodilý, o němž Fryčaj (str. 11.) dokládá, že našeho Galaše k tomu přiměl, aby se odřekl na dále všelikého malířství a s ním raději navštěvoval anatomická kolegia tak řečené Josefské akademie. Galaš (l. c.) bludné toto přítelovo udání opravuje v ten smysl, že Metz ho k tomu nepobízel, aby anatomická kolegia navštěvoval; „já sám, nevěda ještě nic o Josefské akademii, kteráž teprv asi čtyry leta později

založena byla, navštěvoval jsem při universitě kolegia professora Libera, kdež jsem se i s Metzem seznámil. Brzy na to upadl jsem dne 19. března 1782, právě na svůj svátek (jmeniny) do velmi těžké nemoci, kterouž doktor Quarin, jehož Metz ke mně poprosil, febrim acutissimam pojmenoval; tento velmi vlídný lékař dal mne na svoje vlastní útraty k milosrdným zavesti, kdež mne často navštěvoval; byl jsem velmi velice (výraz to Galaši oblíbený) nebezpečný, a jemu jen po Bohu své uzdravení mám děkovati, kterážto nemoc spolu s rekonvalescencí celých 8 neděl trvala.“

Na témž místě tolikéž mylně udává Fryčaj způsob, jakým Galaš ve známost vešel s Brambillion, s prof. Hunčovským (tolikéž Moravane) a s Adamem Šmidem. Galaš ve svých zápiskách věc tu takto vylicuje. „S tímto posledním vešel jsem v první známost u jeho milenky sestry mé bývalé žáčky, za Metza provdané, an natrefov u ní několik spisův k jejímu prospěchu složených požádal mne hned při prvním s ním setkání, abych mu Calissenii Institutiones Chirurgiae, dle kterých Hunčovský své učení přednášel, do němčiny přeložil, což jsem k jeho snažné žádosti i učinil, on pak v čistější němčinu uveďa tiskem vydal, a pak mne teprve se svým plukovním ranhojičem Valentinem Göpfertem seznámil, kteříž mne oba k tomu namluvili, že já zanechav malířství na ranhojičství jsem se oddal, a od těchto obou Brambillovi schválen jsem byl; Hunčovskému pak často pathologické tabulky jsem známkoval (kreslil).“

Chtěje se v ranhojičství lépe vycvičiti, odebral se Galaš ku Goepfertovi v Korneuburku tehda přebývajícemu; pod tímto osvíceným mistrem v umění ranhojičském tak valně prospíval, že ho Brambilla za polního ranhojiče u pluku Khevenhüllerova ustanoviv do Hunčova na Moravě, v milé jeho vlasti, odeslal (1784). Tu též usiloval vědeckých v ranhojičství pokrokův se domoci, sepsav zvláštní rozpravu „de duplici cava“, kterážto v prvním díle anatomických bádaní Josefské akademie tiskem vyšla, a i v cizině s velikou pochvalou se potkala. Tím sobě získal větší pozornost u svých vojenských představených, byv v téže důstojnosti do Vídně opět povolán a ke pluku Preisovu ve Vídni ležícímu přeložen. Pro své přímé jednání zakouseti mu tam bylo četných nesnází, ba i mnohého pronásledování. Avšak mocný tehda Brambilla znaje lépe jeho ušlechtilou povahu a čirý ve všem ráz hájil ho všemožně proti všelikým odpůrcům, r. 1788 ustanoviv jej za vrchního lékaře u generalního štábu, zároveň nařídil, aby byl k ruce císař. tělesnému ranhojiči Goepfertovi, jemuž vrchní správa vzhledem k ranhojičství ve veškeré armádě svěřena byla. S Goepfertem Galaš odebral se do Syrmie,

kdež prodléval arcivévoda František, potomní císař rakouský, jenž jim oběma, aby ve svém povolání snadněji mohli a rychleji účinkovali, zvláštní uherský vůz zakoupil.

I císař Josef II. sobě našeho Galaše pro vzornou a ráznou jeho povahu tak oblíbil, že mu 18. května 1788 tajné prohlédnutí všech ku hlavní armádě příslušejících nemocnic světil, kteroužto úlohu Galaš svědomitě vykonav svému vznešenému panovníku bez obalu veškery jím zpozorované nedostatky a nešvary odhalil, čímž sobě, jak ani jinak nelze, četných nepřátel pozбудil. Fryčaj v dotčeném životopise dále dokládá (str. 12), že „tentýž slavný císař jemu alban-ského koně k rychlejšímu projíždění daroval,“ což Galaš opravuje: „nedaroval, nýbrž jen k jízdě ustanovil.“ Galaš však neznaje na koni jezdit, při zpáteční výpravě s něho byv shozen těžké poranění na prsou sobě způsobil a k budoucí své churavosti základ položil. Císař o nehodě té se dovědév obdaroval ho dvanácti dukáty.

Záhy po té stísněn byl Galaš kormoutlivější ještě nehodou, o které bludně píše Fryčaj (str. 13), že se byla udála v „Petervaradině“; tomu tak nebylo. Dne 13. května 1789 byl Galaš jmenován vrchním lékařem u Jaroslavské ekonomie v Halči, kamž se byl z Bílého Kostela v Banátě dne 4. června odebral. Tam onemocněl třidenní zimnicí, a leže ještě v potu náhle byv k nemocnému povolán sobě nebezpečné zastuzení přičinil tou měrou, že nemoc vrazila se do očí nočním čtením bez toho již valně poškozených. Galaš oslepnuv odeslán byl k léčení do Lvova, později však r. 1791 do Vídně ku svému starému lékaři a příteli Adamovi Šmidovi. Fryčaj dále vypravuje, že „ku prosbě téhož přítele pohnut byl František II. tehdaž císař, aby bídného Galaše navštívit ráčil, kteráž milostivě navštívení jej také tuze utěšilo“, k čemuž Galaš ve svých doplňcích správně přičiňuje poznamenání, že „František nebyl ještě r. 1791 císařem, když ho byl navštívil; načež dí doslovně: „ano tento princ ledva že o mém neštěstí zaslechl, hnedka nařídil, aby jej vozka do hlavního vojenského špitálu k mému navštívení zavezl.“ Usilovnou péčí zručných lékařů navracen zrak opět ubohému Galašovi, avšak zdraví jeho bylo přece tak značně narušeno, že za dobré uznal, vojenské správy požádati, aby ho churavého dosavadního úřadu sprostila a pensí mu nějakou vyměřila. I svoleno k jeho prosbě; Galaš bolestně se rozloučiv se svými příznivci ve Vídni odebral se do rodného svého města, do Hranic dne 8. října 1791.

Zde v lůně klidné venkovské přírody lepšilo se vůči hledě se slablé jeho zdraví, ba poškozený zrak jeho značně se opět zbystřil. Galaš veškero své pochvilí věnoval lidumilnému svému povolání,

čímž se i jeho materiální okolnosti tak úspěšně zlepšily, že se mohl odhodlati vstoupiti do stavu manželského, což se stalo r. 1793 (dne 7. ledna); zasnoubil se s Annou, dcerou měšťana Andrla ve Hranicích. R. 1805 stíženo bylo rodné jeho město nebezpečnou epidemií, při nížto Galaš takovou obětivnou přičinlivostí vynikal, že ač sám dosti hrozivě postonáváje 116 nebezpečně onemocnělých opatroval, z nichž jen pět (a tito vlastní nedbanlivostí) jemu zemřelo. A jaké mu se za tak usilovnou snahu dostalo odplaty? 16 zlatých víd. č. bylat veškera jeho za to odměna!

Neníť zajisté snažnějšího člověka, zvláště je-li veškera činnost jeho zaměřena ku zvelebení národního blaha, jenž by ve všem ušel dráždivým útokům bídné závisti. Tak se událo i našemu Galašovi. Nebyloť mu ani v rodném městě při všeliké obětovné i lidumilné přičinlivosti nekaleného klidu popřáno. Různá tam zakušená pronásledování přičítá Fryčaj (str. 15) tamějším lékařům, kteří prý jemu „brzy veliké mrzutosti, povyky, ba i tajná pronásledování na krk uvalili, žeť jedenkrátě večerem samotný domů se ubíraje kamení se všech stran na něj lítalo, ba jakýsi bezbožník na něj do domu svého vcházejícího i střelil — ale jej pochybil. Z návodu těchto tajných lékařských závistníkův i někteří místa představení proti Galašovi zanevřeli, tak že mu praxi lékařskou zapovědět chtěli, a on přinucen byl u Josefské akademie ve Vídni svou stížnost o to vésti; což také i slavně vyvedl; neb dvorským dekretem tamotnému krajskému fisikovi zapovězeno bylo, Galašovi v jeho lékařském úřadu budoucně dokonce žádných překážek nedělati.“ Takto Fryčaj; Galaš pak opravuje v tento smysl. „Co na str. 15. o mém pronásledování zaznamenáno jest, nestalo se r. 1795, nýbrž 93, aniž také ze záští tehdejších lékařův, kteří mi všichni dobří a náchylní byli, nýbrž od jakéhosi potajného soka, jenž mne, jakož se ke svým důvěrným, sobě rovným zlosynům prohlásil, o život připraviti chtěl. Tento bezbožný a náramně mstivý padouch, jenž mnoho zlého v Hranicích natropil, vytloukl mi na ten čas v městě bydlícímu okna, a sice mrštěným, ostrým asi libru vážícím kamenem, kterýmž by byl na mále jednoho starého velmi počestného měšťana, kterýž mne právě na ten čas navštívil, zabil; neb kámen ten, jenž mně u samé hlavy šoustl, vražený do zdi učinil v ní asi půl druhého palce hlubokou díru, což vlastně na mne zaměřeno bylo. Což se v zá-povědi lékařské praxe stalo, pocházelo od tehdejšího krajského lékaře K....y, kterýž se okolo r. 1800 do Hranic dostal.“

Fryčaj provedl životopisný nárys o Galašovi k r. 1813. Tam dosvědčuje, že Galaš ošemetným osočováním svých nepřátel a jinými

jizlivými trudy vezdejšího života vešken utrápený upadl „do truchlivé hypochondrie“; trudnomyslnost tuto jal se ukájet i mírniti vedle rady Theokritovy „holdováním veským Musám“, jichž prý od maličkosti věrným byl ctitel a služebníkem. O výplodech těchto promluvíme později.

Avšak nejenom tím, že ve klidném zátíší věnoval píli svou oblažujícím Musám, o nichž prý Homér byl projádl, že blah ten, kohož ony milují, alebrž i lidumilným působením v úzkém oboru své činnosti usiloval rozsmucené nitro utišiti a konejšiti, dobře rozumívaje, že každý přede vším povinen jest, starati se o zvelebení blaha v nejbližším svém okolí, ve kruhu své rodiny, v mezích své milé otčiny, a že kdyby každý tak jednal, nešvary ve svém blízku odstraňuje a obětovnými činy prospěch své otčiny rozšiřuje, povýšil by se nejzdraneji i nejtrvanlivěji prospěch veškeré širé vlasti a dále i všeho člověčenstva.

Nejúspěšnější cestou ku společenskému blahu vedoucí uznával býti pravou *osvětu* duchem nábožným prozářenou. Aby se v lidu tehda dosti zanedbaném budila znenáhla chuť ke čtení a takto láska k vědám, z nichž opět pučí nutným věcí během i zmahání se blaha hmotného, založil Galaš ve svém rodném městě r. 1811 s povolením slavné arcibiskupské olomoucké konsistoře, ježto jeho ušlechtilý podnik úplně schválila, jakož i s vědomím zemské vlády, jížto katalog dílem svých vlastních dílem od jiných dobrodincův sebraných kněh předložil, *chrámovou knihovnu*, z nížto sobě nejenom hraničtí měšťané, alebrž i okolní obyvatelé knihy vypůjčovati mohli. A neuznávali-li až dosud v zakládání podobných knihoven prvé a nejzdranejší základy ku všestrannému vzdělávání svého národa? Jenom ve všech i nejnižších svých vrstvách vzdělaný národ má platnost a vážnost ve kruhu jiných národův; avšak na této jenom cestě dospívá ku pravé *svobodě*, nabývá takto potřebných vědomostí, jakých se u občanů ve svobodném státu při veřejném životě státním nutně vyžaduje.

Než klidný ten život Galašův ztrpčen byl nehodou, jež ho stihla r. 1812 dne 20. července, kdež maluje světnici jednoho ze hranických měšťanův a práci svou právě dokonává, spadl z lešení špatně upraveného. Těžkým tímto pádem sobě velice na prsou uškodil, že pohromu tuto považoval za původ záhé své smrti, která však bohudíky nepřikvačila tak urychleným krokem na vlastní milu našeho.

Zrak jeho lidumilný obrácen byl s toutéž horlivou pečlivostí ku hranickému školství, ač veškery jeho snahy v té příčině nevyplnily se. Ve svých zápiskách, jež jak svrchu dotčeno, ve vysokém

jíž stál k životopisu svému Fryčajem podanému přičinil, podotýká, že při valném sezení městského školního výboru, sestávajícího ze starosty a šesti úřadů, předložil návrh, že by to bylo nad míru úspěšno, aby při hranické škole ustanovil se schvální duchovní *říditel* (jak tehda bývalo až do r. 1848 při čtverotřídních tak zvaných normálních školách), jehožto správě by pak všichni ostatní učitelé podrobeni byli, k čemuž prý také všichni úřadové svolili. Záměrnější mezi nimi složili ihned asi 1500 zl. v. č., kterážto záloha později výše zrůstala, tak že v době, kde Galaš řádky tyto psal, vyplývající odtud úroky 300 zl. konv. m. převyšovaly. „Než ale,“ běduje Galaš, „žádný k témuž cíli a konci určený duchovní direktor žel bohu! se nenachází; avšak té radosti přece jsem se dožil, že jsem ze štědrosti měšťana Kobra *čtvero fundací* pod mojí jménem (poněvadž on jmenován býti nechtěl) založil, totiž 1. na školní premie, 2. pro nejlepšího učitele, 3. pro chudého otce neb pro vdovu, jež své dítky cnostně vychovati se snaží, a 4. pro nejcnostnější chudé dospělé děvče, kterážto fundace každého pátého roku po 100 zl. konv. m. (ve stříbře) udělena bývá. Avšak ani toto přičinění bez trpkosti ku svému cíli nepřišlo.“

Roku 1818 náš vlastenec náhodou dostal vědomost, že císař pán zasloužilým vojenským lékařům ročního příspěvku po 100 zl. stf. uděluje; pročť složil i Galaš prosbu k nevyššímu trůnu, aby i jemu téže milosti popřáno bylo. Než slyšmež vlastní jeho o tom vyprávění. „Prosbu poslal jsem svému příteli panu prof. a sekretárovi Josefinské akademie Vilému Šmidtovi, žádaje, aby ji Jeho císař Velič. předložil. Ten ale jsa politikus podal ji císař. vojenské radě, načež mi odpověděl, že se taková milost jen těm zasloužilým vojenským lékařům uděluje, kteřížto ve francouzské válce byli sloužili; nicméně ale že se mi darem 75 zl. vřd. valuty uděluje, kteréž mi ve zdejší krajské kase vyplaceny budou; víc ale že očekávati nemám. Já rozmrzev se nad takýmto jednáním udělal jsem druhou prosbu a požádal pana protochirurga Beinla, aby ji Jeho císař Mil. podal, což on také rád učinil, načež má žádost ochotně vyplněna byla. Než ale nadporučík, jenž mi to oznámil, přiložil k tomu také to vyřízení od plukovníka, že jsem já ne přídavku, ale vězení u profosa za svou takovou odvážlivost zasloužil. Načež jsem mu tuto dal odpověď: že bych já se nikoliv nepřičil, témuž trestu se poddati, než ale kdybych jej byl přestál, že bych přímo ke trůnu našeho milostivého mocnáře, jenž mne a mé okolnosti lépe než pan plukovník zná, chvátal, jak se se mnou zachází, ústně požaloval. Od kteréžto doby žádá více pohrůžka mne nestihla. Ba i oněch

75 zl. bylo mi vyplaceno. Já bych o ten přídavek nebyl prosil, kdybych za jedno nebyl býval přesvědčen, že mnozí mladší, jenž ještě dlouho, dlouho byli by sloužiti mohli, nebyli do výslužby vstoupili a přídavek tentýž obdrželi; za druhé poněvadž já nejen u slavné armády v turecké vojně obvazuje raněného dělostřelce mezi hrímajícími děly již tenkrát na sluchu svém škodu utrpěl, zde pak jakožto pensionista hromem, jenž r. 1802 do jednoho blíž mého domu stojícího vysokého topola udeřil, nemálo jsem zase ohluchl, tak že z této příčiny méně schopným jsem se byl stal k obsluhování nemocných, a malováním nějaké pomůcky k mojí skrovné pensi vydělávati sobě přinucen jsem byl, v kterémžto čase na sukna pro kupce jsem maloval, krom těchto ale čtyry velké obrazy vodními barvami pro zdejší kostel, tři oltární, z nichžto v oleji jeden, pro cizí chrámy, pak pět cest křížových a mnoho krucifixů plechových k cestám jsem vyhotovil; za třetí, že můj zrak také velmi slábnouti počal a mne k malování méně schopným uspusobil. Nicméně neustal jsem, dle své možnosti zdejší mládež v rejsování (kreslení) vyučovati, což až dosavad konávám, tak že letošního roku 14 chlapcův a 2 děvčata zadarmo v témž umění cvičím. Toto vyučování, při němž se zavdy ku mravnímu napomenutí a ku napravení srdcí příležitost namítala, bylo mi až dosud velikým potěšením, ač jsem od některých rodičův za to nic leč velký nevděk obdržel.“ Jadrný to obraz tehdejších společenských poměrův!

Současně s Galašem žil v Těšíně muž, stejným jako náš vlastenec směrem nadšený, povznesti vzdělání svěřené sobě mládeže. Byltě to tamější prefekt gymnasijní, *Šeršník*, jenž založil si u tamějšího obyvatelstva stále vděčnou památku rozšířením a vhodným upravením knihovny téhož gymnasia. S ním si Galaš srdečně dopisoval. V jednom svých listův stěžuje sobě a touží na nevděk svých krajanův Hranických, na mnohé tam utrpené útisky; *Šeršník*, jenž sám byl 160 knih bibliotéce Hranické daroval, v odpovědi ho těší a napomíná, aby sobě různé ty trudy a svízely, jichž mu v Hranicích od svých vlastních krajanův snášeti jest, příliš k srdci nebral a tím příliš mysl nezkormucoval, vždyť prý i *Šeršníkovi* jinak se nevedlo, ačkoliv byl své otčině vše dobré, seč jen byly síly jeho, prokázal.

Bylať pak veškera povaha Galašova příliš ocelova, aby ji mnohonásobná pronásledování byla strhla se dráhy v dobře uváženém zámyslu jedenkrát nastoupené. Ba ta jen zdvojnásobňovala, jak to u všech silných charakterův bývá, činnost a usilovnost jeho. Virtus infirmitate perficitur. Snahy jeho obecnomyšlné zaměřily svou činností tam, kde činné soustrasti nejvíce jest třeba, k nemocným a jakým-

koliv neduhem stísněným, k čemuž vedlo jej ovšem samo jeho lékařské povolání. Než ať mluví sám! „Slyše a vida sám jak velmi velice chudí, zvláště pak početní lidé, roz nemocněvše se, bývali opuštěni ve svojí největší potřebě a bídě zde v Hranicích, kdež žádného lazaretu není, přemýšlel jsem o tom, kterak by nedostatku tomu brzy některak aspoň mohlo zpomoženo býti. I pohnul jsem svou manželku k tomu, abychom prozatím jedno oddělení od ostatního domu, v němž hofír (podruh) přebýval, k obslužení takýchto chudásvův a bídých opuštěných žebrákův věnovali. Což ovšem přijato bylo, poněvadž já sám jsem k tomu pozvolil, že já, dokavad moci budu sám lékařskou pomoc obstarám. Ale milý Bože! jak velmi bolestně mně a mojí manželce připadati musilo, když jsme slyšeli, že právě tací lidé, jenž k tomu prozatímnímu lazaretu zhola ničímž nepřispěli, projekty ku prodaji tohoto dílu v úředním spolku dělali počali, což by se snad od nich skutečně bylo stalo, kdyby spis mé přislíbené oběti v rukou ode mne byli měli. Načež má manželka hnedka svůj úmysl změnila, a to místo — poněvadž dům jejím vlastnictvím jest — jen na tak dlouhý čas, jakž jí volno bude, ku přechování takových ubohých lidí připustila, ve kterémžto stavu až posavad ještě pozůstává, málo však kdo ze zámožných ba i z těch, jichž by to povinnost a povolání bylo, se tam dosud byl ukázal, kromě když jich k tomu povinnost nutila. Stravu a jiné potřeby musím na větším díle vyžebati; ti pak lidé, jenž k ústavu tomu ani heblou nepřispěli, nejochotněji své nemocné čeledíny do něho posylají. Co za trpkosti jak ohledem téhož ústavu pro chudé nemocné tak i ohledem založené ode mne knihovny a čtyř fundací pro školní prémie mi za vděk připadly, to milý Pán Bůh nejlépe zná.“ Pravdu zajisté ve smyslu politickém (mudráckém) pronesl ke mně jeden ze zdejších právníkův takto ke mně řkouc: „Kdo obci slouží, ten běže od ďábla za svou práci a snažnost záplatu.“ Kristova ale propověď zní jináče: „blahoslavení, jenž pro spravedlnost nátisky snášejí, nebo jejich jest království nebeské. A tento slib Pána Ježíše osladí každému, jenž v něj věří a jemu se důvěří, i ty nejhořčejší trpkosti.“ Tak i za doby Galašovy v tak zvaných dobrých časech bylo zhusta vrstevníkův, jenž na svůj prapor zavěsili nyní jen jasněji a rázněji vyřknutý princip holé „oportunity“, pouhého zevnějšího úspěchu, proti nimž s hamižným směrem materialistickým tím liběji prozírá a odráží se obětovná i zbožná mysl Galašova, kteráž jasně prosvítá i ze samého hesla, kteréž dotčeným doplňkům ku svému životopisu byl předeslal: „Nic ze všeho toho, což jsme dobrého vykonali, nejmeně sobě za vlastní zásluhu pokládati smíme: neb každé, každické

dobré jednání naše jest darem milosti Boží. Beze mne, pravil Pán Ježíš, nemůžete nic.“ Útěchou, že při všech svých četných trampotách i chorobách, dožil se přece 78 roku, končí zajímavé ty bibliografické nárysy, k nimžto jmenovitě ve příčině založené Galašem nemocnice pro chudé ve Hranicích jen to ještě dokládáme, že v závěti své odkázal dům svůj i se zahradou — choť jeho předešla ho smrtí r. 1836 — rodnému svému městu s tím však dokladem, aby dům ten přeměnil se úplně v nemocnici pro chudé nemocné.

Mezi rukopisy Galašovými, jež Františkovo Museum v sobě chová, našli jsme dva, rakouskou censurou přehlednuté a k tisku povolené. Prvý z těchto rukopisův má název: „Josefa Heřmana Galaše *Paramythie* z Herdera a z některých jiných básníkův přeložené r. 1812. Censorem podepsán jest všeobecně po Moravě sbíráním starých rukopisův ve zrušených klášterích proslulý *Cerroni*, jenž ku konci připsal: „Censuriert — Imprimatur gegen Abgabe dieses MS. und 4 abgedruckten Exemplare an das Bücher-revisionsamt.“ *Paramythie* byla báseň, Herderem vzniklá a jemu zvláště zalíbená, kterouž on vykládá sám v ten smysl, že bere sobě za původ nějaký případ z antické mythologie, jemuž pak nový ladný tvar a smysl usiluje připůsobiti. Některé z Herderových *paramythií* zamlouvají se mile svým provedením a ušlechtilou od-tud průsvitnou myšlenkou. Galaš vybral ku převodu svého tyto básně: Květ Gracie — Zefyrové (rozmluva) — sněžný zvoneček — oželená proměna — jitřenka — den a noc — výběrek Květušin — lilie a růže (jedna z nejpěknějších Herderových *paramythií*) — stvoření hrdliček — sen — a vůbec známá: umírající labuť. Mluva ve překladu posuzujeme-li ovšem s nynějšího stanoviska, na něž se povznesla díkce básnická mladistvých našich spisovatelův, jest nejvíce nesprávná, ba nemotorná; rukopis nezasluhoval by již za touto příčinou býti tiskem vydán, ač nedíme nic o tom, že i veškeren ten způsob básnění *paramythií* nenalezl po Herderovi ani násled-níkův aniž stálé u čtenářstva obliby.

Druhý rukopis, jež Galaš tolikéž byl podal c. k. censuře a sice jak úředně poznamenáno čteme: cens. præs. 16. Juli 1803, nese v čele nápis: „Osudné povolání básníka k *bukolickému* pění.“ — Censura připsala. „Admittitur et imprimatur ommissis deletis. Gresch, Censor. K. k. Büchercensurkommission in M. Mæhren.“ Některá místa nalezáme v skutku censorem zcela přeškrtnuta. Galaš při veškerých svých útrapách roztoužil se po básnictví, domýšleje se v libém s Musami obcování dospěti k želanému klidu. Počátečně nesla ho mysl roztoužená k epopejím Homérovým, k básnictví epickému; ale

veškeré jeho vniterné rozladění rozhodnějším svahe přilnulo ku pění *bukolickému*,“ jak v úvodu k dotčené sbírce *idyllických* svých výplodův sám to s jasným vědomím projadřuje, kterážto slova k úpl-nějšímu seznání jeho slohu tuto uvozujeme: „Tak tichý genie, chop se Gessnerovy pastýřské píšťaly, pěj na ní o čisté mladého světa blaženosti veselé písni, a tak mé zármutkem a žíravými starostmi a nátiskami poněkud sklíčené, zasi předešlé radosti a veselosti otvírej a rozšiřuj srdce!“ Zvláště to zkroucená skladba vět, v jisté době u našich spisovatelův i jinde dosti oblíbená! Prvá báseň pje chválu Musy Theokritovy a Gessnerovy; ale největším v tom oboru básní-kem jest Galašovi přece jen Gessner; neb takto o něm rozháraným vzletem se pronáší: „Mnozí tvojich (t. Theokritových) ctitelů snažili se tvé božské uměny získati přízeň. Moschus a Bion byli tak šťastni, nakloniti ji k svému pění. Kleist a Foss (Voss) přivábili ji z Hy-blejských hájů též na svou vlastenskou půdu; ale žádný, žádný z tvých hodných následovníkův tak štědře její neužil milosti jako *Gessner*!“ V duchu téhož obdivovaného Gessnera nalezáme tam složenu původní selanku: „na Libušku“; pak následuje „Vábění Musy do Moravských hájů“; z úvodu seznáváme, že i náš Galaš vězel hluboce podle pří-kladu Klopstockova v obdivování se starogermanským *bardům*, jenžto, jak nyní vůbec jest průvodno, byli národními pěvci u národův kel-tických nikoliv pak u plemene germanského; tak uchvacující bývá moc nějaké nové nadšením rozechvěné myšlenky, že i náš moravsko-slovanský Galaš v úvodu pje: „Božská zpěvanko silného Barda, abych tak šťastný byl, přivábiti tebe do toho krásného údolí, v němž kdysi slavanské křepčily uměny.“ Nám bude neméně zajímavě zvě-děti, co v nevinných těchto básních uznal censor za hodno, aby škrtnuto bylo pérem censorským. Básník vědom sobě jsa různých námitek, ježto za jeho ovšem doby mohly mu činěny býti, že se pokouší vzletné již vybroušené německé básnictví převoditi ve spro-stou řeč nevzdělaného, opovrženého lidu moravského, omlouvá svůj podnik v témž úvodu takto: „Vím sice, co docela zněmčilí řeknou, a slyším již zdaleka jejich potupného chechtání mé uši bolestně obražející ohlas, an takto zní: ha, což to za pošetilá opovážlivost, Gessnerovu Musu z plodné německé půdy na pustý slavanský (Galaš všude píše slavanský) louditi suchopar? Ale neděs se tím mojich zněmčelých vlastencův potupným chechtáním a svého vlastenského jazyku nevďečným a lehkovážným pohrdáním, má dobrá bohyně!“ Porok tento zhrdlých němčinou krajanův uštíhl censor svými nůž-kami; odtud patrně, že každý smělejší projev vlastenského citu ne-příjemně se dotýkal tehdejší rakouské vlády. Náš básník pokračuje

dále: „Nevěř jim, že tak plana jest a studena slavanského jazyka půda, že by docela neschopná byla ku přesazení rozkošných tvého Milika kvítečků, neb dostal jsem jich onehdy z *Nejedlého* české zahrádky spanilou kytku. Ano i toho svědectvím Polyhymnie jistý jsem, že již tehdáž, když ještě tvá vlastní ouhorem ležela, líbezné plodila ovoce, totiž pod pilnou *Moravských Bratří* péčí a opravou. Od oné ale truchlivé doby, co jejich Beránků jakýmsi strachem zplašené ven z vlasti se rozprchlo stádo, tak hustým trním a bujnou zněmčilství zarůstlo pejřavkou, že to sám za Herkulovu pokládám práci, celý ten neřád z moravské dobromluvnosti Komenského vyplniti dvozubem. Nicméně přece já vroucnou vlastenskou nutkaný láskou pokusím se v tom, jakžkoli tuze a takměř dvě sta let již zpuštěném poli aspoň svůj pilně vzdělávati podíl. O by Krasopán moje srdečné vyslyšel kýžení, by ospalého ducha mých milých vlastenců k pilnému vzdělávání a zvelebování národního jazyka vzbuditi ráčil!“ Podali jsme úryvek tento v úplném znění, aby čtenářové poznali ušlechtilou, láskou ku ztýranému jazyku rozháranou mysl básníkovu, jakož aby sobě utvořili poněkud aspoň jasný obraz o výši, na jaké tehda stál jazyk náš českoslovanský (nezapomeňme, že to psáno před r. 1803).

Tehdejší časové, jako vůbec známo, byli nejen náramným překotem veškerých státních i společenských poměrů ve Francii alebrž následovavšími odtud krvavými válkami, celou Evropu tehda ku všeobecnému rozruchu rozvířivšími, tak uvnitř tolikéž rozbouření a bezčetnými pro každého pohromami stísnění, že touha po konečném míru přirozeným během v útlejších duších se rozvinouti musila. Vroucnému tomuto u všech přání poskytl náš básník zpřízněný ohlas ve skladbě, jižto nadepsal: „Toužení po *pokoji*“ s pěkným mottem z Cicérona vzatým: „Nihil est tam populare quam pax, qua non modo ii, quibus sensum natura dedit, sed etiam tecta atque agri mihi laetari videntur.“ Na to setkáváme se tam s básní ve způsobu rozmluvy nadepsané: „Musa a básník“, která tolikéž pozornost naši zbuzuje škrtnutím tam několika míst pérem censorovým, jmenovitě ona rčení, jimiž básník ubolévá „nad nynějšími bouřlivými a mudrlantskými léty“, a touží po dobách, „kdež ještě nejstarší v čeledi *hospodář byl spolu knězem a králem*.“ Jmenovitě poslední tento výrok u básníka v idyllách rozkochaného zdál se příliš obezřelému censorovi býti poněkud podezřelým! Dále škrtnul nemilosrdný již censorův i toto místo, kde Musa básníkovi žaluje: „Více tehdáž (totiž kde hospodář v čeledi byl knězem i králem) a horlivějších míval Bůh citelův, než nyní, když se mu ještě pod širým

nebem v posvátném háji jen na dřevěném květnými věncemi od nevinné mládeže ozdobeném oltáři při sprosté sedlské hudbě konávala obět. „Větší zajisté zalíbení měli nebešťané,“ odpovídá básník, „v jejich sprostých sice, ale srdečných písních než v naší nynější při službách božích zvučné a nádherné hudbě, ana více k roztržitosti nežli k líbeznému bohobojného citu a ducha k svému Tvůrci pozdvihování slouží.“ I v tomto výroku odrážejí se paprskové ducha tehdejší k náboženskému indiferentismu se sklánějící doby, kdež zvláště zehráno na přílišnou ozdobu i vřavu katolické bohoslužby, a přihlíženo k tomu též i se strany samých církevních hodnostářův, aby ve příčině této zavládla větší jednoduchost a vroucnější ke vnitru přivinnost. Útěšenější ovšem i tu zavanuli časové, kde povšechně ve chrámové stavbě, jakož i v malbě a sochařství církevním přihlíží se ku přísně uměleckým tvarům, a i v hudbě stal se znamenitý obrát, ba řekneme návrat ku ladným výtvorům starého církevního ducha, a vokální hudba nabyla vrchu nad vřískavou a často svěťáckou hudbou instrumentální.

Pak následují skladání s těmito nápisy: „Umky následovnice Milečka“ — „Na obět Eratě“ — „Posvěcení se Charitkám“ s mottem z Platóna vzatým: „*Θύε ταῖς χάρισι*“ — „Kouzelná noc Thalie písťalky“ — „Voskový Mileček“ — „Milosrdné pachole“ — „Jaroš a Letovít“ — „Liboškovy vzdychání k Milkovi“ — „První den v máji“ — „Bohnilova lípa“ (rozmluva mezi Horákem a Letovítem) — „Rybáři“ v rozmluvě, mezi nimi uvádějí se jména Mirodína a Stejskala — „Zefyrové“ — „Vilém a Blažek“ — „Mořská bouře“ — „Barta a Mikoň“, polovici téměř této básně nalezáme škrtnutou nožem censorovým, jmenovitě místa, v nichž skladatel bduje nad novými časy trampotnými a starých dob se stává přílišným chvalorečníkem, v čemž, tak zdá se aspoň, nazíral čistou povahu pravé idylly. Tolikéž pokusil se o převod Kleistova Irina pod názvem; „Duhokras neb Kleistův Irin“ v slovanském stroji s heslem Cicéronovým (lib. 2. de Orat.): „Pietati summa tribuenda laus est.“ Konec činí rozhovory s idyllickým nádechem: „Sedlská zimní večerní beseda.“

Jak čtenáři seznávají, hojný tu podán obsah výtvorův básnických; kýž by nám bylo lze i o vnitřní jich ceně pochvalnou učiniti zmínku! Jedva by při jednom z nich Musa, jejížto milosti tak vroucnými prosbami se básník dovolává, libým se zachvěla úsměvem! Myšlenky sem tam dosti trefné, i nálada místem právě básnická; avšak stvrzuje se též stará pravda, že v díle uměleckém z jakéhokoliv oboru nepostačuje sebe krásnější, sebe hlubší a vznešenější

myšlenka, nepřidruží-li se nebo raději nezasnoubí-li se s ní těsným úvazkem ladná forma. Bohyně krásy, sličná Lada, zasnoubila se s Hefaistem, mistrem to zevnějšího tvaru, τέχνη. Abychom nikoliv přísný výrok tento odůvodnili a čtenáři sami se přesvědčili, jakým duchem se neslo básnictví Galašovo a jiných zajisté v téže době vrstevníkův, poukazujeme tu ke skladbě, kterouž sám Galaš zajisté za lepší svůj výplod považoval, an ji r. 1803 v Olomouci (u Ant. Al. Škarnicla) tiskem vydal. Nese pak název: „Tajemný Dub,“ — moravská prosaická Idylla; jméno skladatelovo nalezáme takto vytištěno: od Jozefa Heřmana *Gallasa*. Jest to vlastně oslavování velikého hrdiny tehdejších vojsk rakouských, slovatného arcivévody *Karla* ve způsobě rozmluvy Musy a Básníka. Básník počíná: „První snad z kůrů moravských Pierin přichází k Tobě má zpěvobohyně slavný hrdino! první zajisté, jenž se osměluje slavanským jazykem tvou hlásati chválu!“ Musa dosvědčuje, že sláva toho vojevůdce ozývá se ve všech končinách země, nejen u nás v Rakousku: „zdaliž jím (ohlasem slávy) vzdálený nezazněl Petrohrad? zdaliž jej Kalmuci, Samojedi, Ostiáci, pak onen při Meotidském jezeru bydlící bojovný nezaslechl národ? zdaliž i Sibirské Nymfy na krásnojarských paloucích též tak radostně neskokotaly, jak tvé, požehnaná Moravo! spanilé hájbohynky v rozkošném hranickém údolí?“ Název básně vysvětluje se {později: „I Tvé, o Karle, ozdobo Austrie a slávo! roztomilé vlídnosti, vzácné knížatům moudrosti a pravé hrdinské statečnosti, vzácné knížatům moudrosti a pravé hrdinské statečnosti chválu slavanské hájům a údolím od věků k věkům roz-sývati budou zpěvobohyně; ježto jak přerokosně vytržená na hvězdách četn Chason od stínu onoho slavanské statečnosti tajemně posvátného shromáždí stromu, na němž mi poručil Tvé veleslavné vyrytí jméno.“ I vědomí slovanské proráží jasným paprskem: „O šťastná Austrio! jenž s svůj trůn na téhož *slavanské mocnosti tajemného stromu* silném upevnila pni. Bezpečná zajisté poodpočineš na něm v čas každé válečné bouře; neb věrní a stateční Slavané obstráží tebe proti každému násilí tvých závistlivých soků, a zastřou tebe egidou vlastenské lásky proti všem jejím pohromám. Marně se až dosavad pokoušeli tvoji závistníci jeho podhrabati kořene, a tvou vladařskou na nich postavenou otřásti a vyvrátiti stolicí; byť by veškeré vůkol klesly, ona nicméně předci nepohnutelná zůstane; neb *český lev* bdí na jejím trnoží a nedopustí žádnému z nich blízkého k ní přístupu.“

Konajíce v této své rozpravě i úlohu literárního historika, přihledněme blíže k různým živlům, z nichž se utvořoval ve druhé

polovici zvláštní duch tehdejší, jež jsme byli hned na počátku svého pojednání v nejusečnějším, nejpopověčnějším obrysu nakreslili. Vytknouti mám jest přede vším nápadnou tu sentimentalnost myslí, posouvající se zde onde až ku zženštilé rozbřečenosti a chabé v citech rozplývavosti, kteráž opanovala veškeru téměř Evropu okolo 76 let dotčeného věku osmnáctého. Zároveň s rozechvělou touto citlivostí jevila se všude tu jasnější tam temnější roztouženost po novém veskrz útvaru lidské společnosti. Myšlenky ty, kdykoliv se všeobecněji v útrobách lidských rozproudí a v širších vrstvách společenských valněji rozšiřují, usilují utkvíti a znázorniti se tolikéž i v zevnějších výplodech. Počátek v té příčině přičítá dlužno Anglii, od nížto právě v minulých dvou stoletích všeliké počátky nových nejen útvarův politických braly se, alebrž i ve vědě a v literatuře vůbec nové vzniklo obrození, nové vyvoděno vědomí. Filosofie dějepisu, ježto jakožto věda nalezá se teprve v plénkách, při všem hromotlukovství, jakým se chvástají dotyčné spisy jmenovitě u Němcův, usiluje stihnouti ke hlubším i literárních objevů příčinám. Kde jich hledati? Nelze upříti, že v době, kde za příkladem bojechtivého a pánovitého samovládce Ludvíka XIV. ve Francii zmohl se tak zvaný absolutism k vrcholu svému, povýšiv svou vůli za jediné samostatnou a vše ostatní ovládající, zaniknul konečně všeliký živější a svobodnější ruch v životě společenském; vše utvářilo se v mravích, ba i ve smýšlení, v umě podle jistého nejvyšší vůlí stanoveného a přísně odměřeného kadlubu; všeliká lahodná a krásná rozmanitost zjevův, anaž samovolně pučí z nekaleného, samostatného rozvoje každé vznešenější individualnosti, vymizela ze kruhů vyšší i nižší společnosti. Na její místo nastoupiti musila holá zevnějšnost, utvářená podle zákonitě předepsaného ceremonielu, tak úzkostlivě přistříhnuta jako leporostlí ti stromové v panských sadech podrobiti se musili nemilosrdným nůžkám, aby i v nezkažené té přírodě objevila se suchoparná ta veškerého života sesoustředěnost a jednotvárnost. Tím vyvanul ze všech zjevů mravního a veřejného života duch oživující, samovolný, vše sevrklo se v plané zevnější formy, umořeno veškero samohybné proudění života duchového. Toho však na dlouho neztrpí duch lidský. Násilně pak často převrhne a překotí veškery hráze a překážky, sebe chytřejším různých mudrlantů výmyslem proti svobodnému jeho rozvoji naláčené a ustrojené. Svoboda jest podstatou ducha. Odtud snadno sobě vysvětlíme, proč ve všech útrobách roznícenějších a pokročilejších v tehdejší Evropě tak roztklivěného ohlasu došla Rousseauem pronesená slova: „Retournons à la nature! Svrhněmež konečně nesnesitelné to jho zevnějších vy-

mudrovaných forem, v nichž není žádné *vniternosti* více, žádného oživujícího ducha, a založme společnost na nových základech, jakým nás učí všude ve všech zjevech svých nezkažená nevinná příroda. Z takovéhož tolikéž pudu po novém zcela útvaru všech lidských zákonův i mravů vypučely tak zvané Robinsonady, jež v literaturu evropskou byl uvedl Angličan *Defoe*, chtěje nespokojeným a rozrušeným tehdejšími myslím ukázati a odhaliti, jakým jest člověk, jak sobě pomáhá, jak živobytí své utváří *sám v sobě*, beze všelikých lidských úvazkův, jaké vyrůstají ze souhrnu mnoha jednotlivcův mezi sebou sloučených; Robinson tu odkázán na vlastní jenom sílu, na svůj výhradně rozum, jenž musí sám překonati a sobě podrobovati zpouzející se mu často přírodu zevnější. Odtud vyrůstl zálučný u Rousseaua obraz tak zvaného *přirozeného* stavu, jež byl vrstevníkům svým vylíčil dojemnými, básnickými a tím svůdnějšími slovy a domysly. Mělo se posud za to, že nejnaděšenější žák jeho, pošmurný Robespierre s ocelovou svou povahou a puritanskou ctností jest záhadou pro dějepisce; nám zdá se, že nikoliv. Robespierre byl překotnými ideami svého mistra J. J. Rousseaua tak roznícen a v celé duši tak přemožen, že usiloval všelikými prostředky, třeba i potoky krve, ve skutek je uvesti a takto obroditi veškeru společnost lidskou na ideálních těchto, avšak i zálučných základech; vždyť říkával a probouzející se svědomí oblušoval děsivým výrokem: „Co záleží na tisíci životův lidských, když při tom jen vítězí myšlenka?“

V tomto všeobecném roztoužení, zavestí život v tichém klidném lůně *nezkalené přírody*, tkvějí též příčiny nadřečené sentimentálnosti, kteráž v literatuře ponejprv se byla v Anglicku objevila v tak zvané „sentimentální cestě“ Yorickově (vyšla r. 1768), kdež spisovatel libuje sobě v citlivůstném doličování zjevův a různých malicherných nejvíce případností na své cestě po Anglicku a po Francii; směru tétož následováno i v literatuře německé, v románu „Sigwart“, Müllerem sepsaném a konečně v pověstném Goetheově románu: „Strasti mladého Werthera“, jenž v tehdejšímu věku s tak všeobecnou se setkal zálibou, že nejen byl s vroucností až převrácenou, ba tytýž i k samovraždě nutkající čítán v Evropě, ale i za hranicemi, v samém prý Kytajsku.*) V témž zřídle tkví dále i záliba všeobecná v tak zvaných básních *idyllických*. Uznáno, že nastává radikální překot lidských záležitostí; odtud ta všeobecná roztklivělost; avšak zároveň poznáváno, že nová společnost se utvoříti

*) Tak dosvědčuje *Vilmar* Literaturgeschichte II., 222 v pátém vydání svého zajímavého spisu.

musí na základech klidného v neličené přírodě zakotveného života; odtud přivinulost k idylle, ježto podobný život dojemnými slovy vyličuje. Záliba tato tak byla všeobecná, že i střizliví duchové k ní přilnuli, jak na př. mezi jinými dosvědčuje Zimmermann proslulý svým spisem o samotnosti: „Nie findet man die Natur so schön, nie schlägt das Herz so frei, nie fühlt man sich so glücklich als wenn man Theokrits oder Gessners Idyllen liest.“

Veškera pravá poesie bere látku svou z ideálu. Mysl lidská útrapami vezdejšího prosaického života sklíčená, klene sobě říši nadpozemskou, blankytnou, a v růžových obrazech, ježto povždy tvořivá fantasmie vykouzluje, pokochává sobě po trudech všedních a čítá chvíle v nadhvězdě této výši svých ideálů ztrávené ku svým nejslastnější. Podle různého básnické mysli uladění zrozuji se různé tolikéž tvary básnické. Vznáš-li se před básníkem ideal jeho v úplné ryzé záři, odpírá li mu však příliš křiklavě drsná skutečnost, rozruší se mysl jeho posvátným hněvem, v nadšené nevoli horlí proti projevům skutečného života od ideálního vzletu naprosto vzdáleným, ba jemu zjevně se přičím, tu skládá *satyru*, indignatio facit versum. Je-li však citlivá jeho duše uboléváním rozechvěla, patřiti musíc, jak vzdálen tento svět od chlumu ideálův, jak všude, kde prosvitují paprsky utěšenějšího bytí, ihned holá, suchopárná skutečnost vrhá na osluněnou tu krajinu skličující své šeré stíny: vynořuje se tu z duše básníkovy tklivoměkká *elegie*, která sobě libuje v širších rozhovorech a v hustějším rozprávání zasmucených obrazův. Poďaří-li se konečně nadanému básníkovi, utvořiti ve skutečných lidského života objevech svět ten ideální, aby snesl se se své výše v mlhové nížiny pozemské, umí-li nádechem ideálním prozářiti a klidem rozvrouceným osvěžiti trampotný vezdejšek, vykouzliti obraz skutečného ideálního žití (*εὐδύλλιον*): tu skytá nám roznícená jeho fantasmie mírumilovnou *idyllu*. Při tom není třeba, aby ideální ten život zobrazoval se a odrážel v obcování jenom *pastýřův*; arkadské to vnitřní oblažení, v sobě souladné umírnění, všech bouřlivých vášní oproštěné, paprskovati se může i ve společnosti měšťanské, jak to genius Goethův byl vytvořil v nevyrovnaném svém idyllském epu, Herman a Dorota (zdařile naším Jungmannem přeloženém), kdež různé projevy občanského života urovnané vnitřním ladem, spanilý ten klid, jenž nad veškerým všech tu vystupujících osob jednáním nebeským zachvívá perutěma, tím patrněji a důrazněji na mysl naši soucitnou spadají, že v pozadí temném zahřímávají výbuchy, vojna, stěhování se nešťastníkův z děsné francouzské revoluce. Jenom že při idylle právem předpokládáme u samého básníka mysl v sobě

urovnanou, nezrušenou, *naivnou*, jak toho skvělým jsou dosvědčením nejenom idylly Theokritovy, alebrž i našeho v oboru tom dosud u nás nepřekonaného Hollého; jeho „Jaroslava“ můžeme považovati za jednu z nejzdařilejších selanek jakékoliv literatury a směle nejspañilejším plodům antické Musy po boku postavit. Právě naivné této, v sobě v ušlechtilém souladu usjednocené mysli u Gessnera není; popisy života pastýřského v jeho idyllách neoddychují živoucí tou barvitostí, jakou nás vábí nelíčená příroda; vše tu nejvíce dělané, umělecky vysoustružené; nikde neovívá nás prvotná ta svěžest, libodechá ta šťavnatost, abychom tak se projádřili, projevů života lidského. Neníť nikterak divu, že právě Gessnerovy idylly setkaly se u Francouzův s takouto zálibou, že nejenom tyto, alebrž i ostatní jeho básně (smrt Abelova, i u nás Nejedlým jako idylly Hankou v jazyk náš uvedeny) do franciny byly přeloženy. Souhlasí to úplně s rázem tehdejší francouzské společnosti. Na dvoře jmenovitě Ludvíka XV. všelikými rozkošemi neřestnými a labužnictvím římského horším přesyceném objevovaly se Dafnidy, Chloe, Amarilidy ve frivolných tancech; ale záletnice tyto, vzavše zevně na sebe podobu nevinných pastýřek, měly zvýšiti jen půvab té frivolnosti, pod závojem nevinnosti rozdrážditi více zmalátnělou již příchut' rozpustilosti a neřestnosti. I tu vadu do sebe mají idylly téhož neprávě zbožňovaného Gessnera, že skládány jsou téměř všechny v řeči nevázané, kdežto každé v pravdě umělecké dílo nutně vymáhá příslušné metrické formy. Gessner totiž prodlévaje v Berlíně, kdež počal básně své skládati, užil v nich rozličných rozměrův, podav jich však vševládnému tehdaž kritikovi Rammlerovi ku přehlednutí, a seznav z jeho úsudku, že verše ty jsou nejvíce neladně utvořeny, vzdal se dalších v té příčině pokusův a sepisovati se jal své skladby jakousi poetisující prosou, ač přátelé jeho, přesvědčeni jsouce o nutnosti metrické v nich formy dle vzorův již antických (Theokrita i Vergilia, hexametru ve svých bukolických básních užívajících) přepracovali je ve verše. Avšak bezmírní nástupcové jeho řídili se i ve bludu tomto podle jeho příkladu; odtud pojmenoval Galaš svou báseň „Tajemný dub“ moravskou *prosaickou* idyllou (ač jest to *contradictio in adjecto*), kdežto vlastně říci chtěl: idylla prosou sepsaná; skládání to nemůže však za idyllu ani považováno býti, nejsou nic jiného než nabubřená a poněkud chvastavá chvalořeč o hrdinovi arcivévodovi Karlovi.

Mezi ostatními censure již nepodanými rukopisy nalézáme dále překlad spisu *Fénelonova*, arcibiskupa Cambrayského „Duchovní rozjímání na každý den v měsíci“, dle německého přeložení Karo-

liny Pichlerovy zčeštěno od J. H. Agapia Galaše, k němuž překladatel přičinil stručný náskres života původního slovatného skladatele.

Větší pozorností upoutal nás jiný naskytlý se tam rukopis, jenž nese název: „Pobízka všech věrných rodilých Hraničanů k ujednání a nařízení zvláštní dle příkladu Třebovické vlastenské slavnosti v jejich otcovském městě vydaná od jich spolukrajanů J. H. G. r. 1823.“ Jaká to slavnost? tázali jsme sami sebe. Jest se nám něco obšírněji o ní zmíniti.

V úvodě vybízí vroucími slovy krajany své ku věrné lásce k vlasti, přivozuje na dosvědčenou příklady vlastenských ctností starého Říma, vychvaluje Moravu, jmenovitě pak rodné své město Hranice pro jeho vábnou, romantickou polohu, výborné silnice, blízké lázně (mor. Teplice), kteréžto město tím více zamlouvá se svým rodákům, že tu obývali slavní rodové, mezi nimiž i duchovní osoby skvěle vynikají, jako na př. *Bohuš*, opat kláštera Hradištského (umř. 1322), později *Ignác Soukup*, jenž zemřel jakožto věhlasný duchovní správce u sv. Jakuba v Brně, jsa doktorem theologie, přítelem chudých, zvěcniv se založením stipendií pro chudé studující z Hranic rodilé. Neméně prosluly Hranice sborem *literákův*; hranický chrám P. honosil se v 17. století již znamenitou knihovnou, která však během časův zanikla, až opět Galašem nová biblioteka uspořádána byla, založena byvši r. 1811 se 300 svazky a vzrostši záhy (t. r. 1823, kde to psáno) na 2000 svazkův. Po té zejména uvozují se někteří umělci z Hranic rodilí, mezi nimi *K. Řehula*, malíř a štafír z minulého století; i otec našeho Galaše, František, vynikal řezbářstvím; rodina *Řehulovic* Karel, Jan, Josef vyznačili se mezi sourodáky svými ve zpěvu a j. Bylo by záslužno, aby každé důležitější město naší Moravy postaralo se o dějiny místní, v nichž by patřičného ocenění došli i mužové o město v jakémkoli vzhledě zasloužilí aneb vědou, uměním a p. vynikající. Aby však veškery sfly v tom neb onom místě více a platněji činností svou prospěli, potřebí jest těsnějšího mezi nimi *usjednocení*. Jak by se toto provesti dalo podle vzoru vlastencův Třebechovských i v Hranicích, o tom šíře sděluje Galaš své zvláštní myšlenky, jichžto trest aspoň podáváme, za to majíce, že zasluhují i v naší době všelikého povšimnutí a žádoucího uskutečnění ovšem se změnami, jakýchž jinaké okolnosti časové samy sebou vyžadují. *Ústav vlídného usjednocení* Hranických krajanův má vésti nejenom k utužení a osvěžení vzájemných sil v duchovním i světském jich povolání, alebrž dle zvláštního plánu Galašova k tomu má dále směřovati cti, aby i Hranická škola se zdokonalila a stipendia pro studující mládež určená časem

rozhojnila. Udové toho spolku zavazují se: 1. Každoročně složit 2 zl. stř., z nichž jeden zlatý ke školnímu ústavu, druhý pak ku zavedení a zvelebení bratrské slavnosti, kteráž každého pátého roku konána budiž, obrátiti se má; 2. obětuje každý úd vstupuje do této vlídné společnosti jednu čistě zavázanou knihu do zdejší kostelní pedagogické knihovny, do nížto zaznamenej své jméno, pak den, měsíc a rok svého narození; bratrsky obětované tyto knihy chovány budtež ve zvláštní k tomu určené schránce; 3. každý úd béře na sebe i povinnost, že ještě nějakou částku ze svojí literární zásoby po smrti ve své závěti téže knihovně odkáže; 4. svolují konečně údové k tomu, že se každého pátého roku ku bratrské slavnosti, jež v oktávě Narození P. Marie konána býti má, najíti dají, kteráž po tři dni v Hranicích trvati bude. O způsobu slavnosti té prodává se Galaš takto. Všichni sezvaní údové sešedše se v ustanovený den ve svém rodném městě, odeberou se ke kostelíčku P. Marie pod lesem, jakožto k onomu posvátnému místu, od něhož Hranice německý svůj název „Weisskirchen“ byly obdržely, a kterýžto domeček boží prvý byl v celé té krajině. Zde shromáždívše se pod lipami a uvítavše se vespolek vejdou do téhož prastarého chrámečku, kdežto jeden z nejstarších duchovních Hraničanům krátkou modlitbu vykoná před oltářem, na němž prastarý obraz tak zvané Hranické P. Marie vystaven bude, ve jménu všech údův na poděkování za božské milosti, jichž stali se účastnými v rodném svém městě. Odporučivše se ochraně Boží a přímluvě P. Marie odeběře se každý, kam se mu líbiti bude na procházku nebo také společně na ona místa, kteráž každého v mladosti nejvíce těšila a tudíž dosud každého zajímají. Druhého dne budtež ve farském kostele konány služby Boží od duchovních v Hranicích zrodilých, kázání totiž a slavná mše sv., při kteréžto přistoupí premianti zdejší školy ke stolu Páně a pak knihy pro ně určené obdrží z rukou téhož kněze, jenž slavnou mši sv. sloužil. Po službách Božích odeberou se údové na místo, kdež pro ně upraven bude skrovný sice ale slušný oběd, jakž jej takáto vlídná (humanní) vlastenská slavnost vyžaduje, za druhou to polovici peněz jimi při vstoupení do spolku věnovaných. Mírný a skrovný proto, že se údové nikoliv k hodování ale k dobročinným úkolům byli usjednotili. Zbylo by něco z této ku společnému obědu věnované sumy, to odevzdáno budiž chrámu Páně, podobně veškerí zbytkové dání budtež chudým; ba Galaš se svým útlocitným srdcem přeje sobě, aby i chudým slušný při té příležitosti oběd uchystal se, čímž by prý slavnost jen více se zvelebila a větší ceny nabyla. Po obědě odejdou údové opět do

chrámu Páně, kde jeden z duchovních údův zanotí *Te Deum* a udělí požehnání. Třetího dne před polednem odslouží duchovní údové tiché mše sv. za zemřelé obyvatele Hranické; pak odeberou se na hřbitov, kdež jeden z nich kratičkou mravní řeč učiní o pomíjivosti všech věcí lidských a připamatujíce sobě, že jedva všichni opět po pěti letech se shledají, podavše sobě ruce na rozloučenou rozejdou se podle libosti. — Jak viděti, veškerá tato bratrská slavnost má do sebe ráz popředně náboženský, zřejmé dávajíc svědectví o povaze samého navrhovatele. Že takové a podobné schůze ku vzájemnému v dobrém posilnění a utužení jsou nad míru vhodné a tudíž ovšem žádoucí, na jevě jest. Neníť národu, jenž by ve svém společenském a politickém poněkud jen vyvinutějším životě veřejnou nějakou národní slavností se byl nehonosil; ovšem ne všichni tak velikolepým a věčně památným způsobem jako staří Řekové ve svých slavnostních hrách olympických, kdež všichni různí řečtí kmenové ku vzájemné jednotě se pobízeli a v ní osvěžovali, dávajíce skvělé důkazy o vývoji leposti své tělesné jakož i později o výplodech duchovních. Středověk kochal se v rytířských svých turnajích, kdež podobně jako ve hrách řeckých popřední zřetel obracel se ke zručnosti a obratnosti tělesné. V každém větším městěku naší vlasti mohly by ob čas národní radovánky se uspořádati pro všechny vrstvy obyvatelstva, jakéž ročně zařizoval mládeži zvěčnělý Tom. Procházka v Ivančicích. Náš věk uvedl na místo her olympických a rytířských světové výstavy, mimo ně i odborné hospodářské i průmyslné výstavy skrovnějšího rozsahu. Že by s podobnými výstavami dalo se snadno spojití oživení i osvěžení zájmův jednotlivých národností, výplodů vědeckých i básnických, snadno každý pozná; jenom že tak zvané světové výstavy nesou se duchem více kosmopolitickým, kdežto partikulárními průmyslnými výstavami jednotlivých zemí dalo by se těsnější usjednocení a dokonalejší proto že podrobnější seznání jednotlivých výrobkův jak z oboru průmyslu a hospodářství tak i plodův duchovních snadněji docíliti. Bez slavností podobných neobejde se nikdy lidstvo ani národ; jinak všedností a každodenní obvyklostí zakrsává duch lidský; potřebujeť nutně ku svému osvěžení vzletných, mimořádných objevův a slavností. To jest základní myšlenka v dotčeném návrhu Galašově, jenž všelikou čest a uznání činí svému původci.

Z ostatních rukopisů v musejní sbírce uvádíme jen v českém jazyku sepsané: „*Elogia Mariana*“, t. j. chvalosvědectví Mariánská vytažená z písma sv. a z knéh sv. otcův a učitelův církevních“ (v prose bez udání letopočtu, kdy spis ten složen); pak: „*Sv. Au-*

gustina, biskupa hipponského řeč o ožralství s přidavkem některých jiných o témž mravním nešvaru jednajících z jeho výborných spisův výtahův a propovědí (tolikéž neudán rok sepsání).

Mezi německými rukopisy vytknouti tu nám jakožto nejdůležitější sepsání dějin města Hranic: „Kurzgefasste Geschichte der k. k. kreisämtlichen und fürstlich Dietrichsteinischen Schutzstadt Weisskirchen*), jež nalezáme censurovaným ve Vídni i v Brně: „Imprimatur ommissis deletis et correctis corrigendis 7. Aug. 1835 (spis sám složen již r. 1812) Hölzl, k. k. Central-Bücherrevisionsamt in Wien — Vidi 18²/₉35, *Janota*“, kterýžto censor pro svou mírnost s jakou v Brně i v době slovanských útiskův prohlížel českoslovanské spisy, jako na př. vzletné a na tu dobu svobodomyšlné básně *Klácelovy*, (vyšlé v rocích 1836 a 1837), zasluhuje vděčné u našeho národa zpomínky.

Mysl Galašova přihlížela všude k obecným prospěchům i ve věcech často, jež by se při prvním pohledu zdály býti malichernými. Tak sepsal německou rozpravu o nebezpečí, jaké povstává z vysokých stromův blízko při budovách postavených; ba sepsal i apologii podloubí moravských tržních měst, jmenovitě v Hranicích. Každá důležitější událost na Moravě nebo v rodném jeho městě byla mu ihned podnětem k nějakému spisku; tak na př. nalezáme v dotčené sbírce „Upamatování na velmi radostný pro nás Hraničany příchod Jeho Jasnosti císaře Františka, našeho velemilovaného a veleváženého vlasti otce, jenž udál se dne 19. října 1823, s předcházejícími historickými poznámkami.“

Největší objemem ze všech rukopisův Galašových jest rukopis mající název: „*Musa Betlemská*“, ve trojím oddělení, obsahující v sobě sbírku starých a nových vánočních písní s připojenou zprávou o bývalých v tom samém času nábožných obyčejích a ceremoních; o idylle neb koledě vánoční, zvláště pak valašské, opis končiny (krajiny) betlemské, hory Radoště a salašáků valašských, pravých arkadův moravských.“ Obsah rukopisu zřetelně tu udán do podrobná; o něm psal důvěrný přítel Galašův, František Fiala, farář ve Hrozně Lhotě, d'Elvertovi r. 1856, odesílaje mu rukopis tento: „Podle slibu svého odesílám písně vlastnoručně Galašem sepsané, ježto byly vyšly v Muse Moravské r. 1813. Mějtež sobě poklad tento velmi poručen. Neblahým opravováním nebožtíka Fryčaje mnoho básně tyto ztratily ze své lepoty a ústrojnosti, že by v skutku přáti bylo, aby vyšlo nové a zlepšené jich vydání. Lze mi nad to i ještě na tucty jiných i příležitostných básní odeslati.“ Tak Fiala;

*) Spis tento vyšel jakožto samostatné dílo tiskem v Olomouci r. 1836.

že by literatuře naší a památce Galašově valně bylo jimi poslouženo, o tom nemůžeme s dotčeným dopisovatelem nikterak souhlasiti. Nahlédnuvše podrobněji v nadřečenou „*Musu betlemskou*“ shledali jsme, že tu nejsou ani podána sama původní skladání Galašova, alebrž že hojně písní tam opsaných vzato jest od jiných skladatelův, od Fryčaje, od bratří českomoravských, od Kadlinského, Adama z Plintovic a jiných neznámých básníkův. Litovati jest, že Galaš uskrovnuje sil svých v sepisování vlastních básní nevěnoval raději pochvilí dlouhého svého věku hlubším studiím filologie a historie slovanské, pozornému čtení slovanských tehda již slavně vynikajících básníkův; kvetli tehda již naši Jungmannové, Nejedlí, Kollarové a j. ale ve všelikých i v pozdější době Galašem sepsaných básních nejeví se žádného pokroku; ba i veškeren jeho sloh, veškero ústrojí jeho vět neokazuje nikterak, že by naň byly nějak působily výplody tehdejší literatury české. Jakým duchem kritickým se byl nesl v mythologii a filologii slovanské spisy Dobrovského již tehda velmi pokročilé, seznají čtenáři nejlépe sami z úryvku, s jakým v úvodě k nadřečené *Muse Betlemské* se setkáváme. *Koledu**) odvozuje ze staroslovanského, znamená prý tolik co obcházení, do kola chození. „Naši pohanští předkové,“ vece dále, „měli jednoho boha, jenž *Vel* slul, jemuž všechno požehnání domácí připisovali, v tak veliké počtě a vážnosti, že s ním každoměsíčně popové (kněží) jeho *koledovali*, t. j. jej po domech nosili, a zpívající jistou k jeho počtě složenou píseň je (domy) vyžehnávali. Při kteréžto ceremonii jakýsi dubec v prostřed domu stavěli a vůkol něho tancující zpívali: „Vele! Vele! dubec prostřed dvora stojí.“ Jan *Holešovský*, jenž nám o tomto pohanském obyčeji ve svém o štědrém večeru v latině sepsaném traktátu památku zanechal, domnívá se, že ten moravský Vel jiný nebyl než onen Beel babylonský, a tak tedy Joviáš, všech bohů bůh a nejvyšší panovník přírody, což také v tom slově Vel, kteréžto nej-

*) O „*Koledě*“ obšírně jedná J. J. Hanuš ve svém spise: „*Bájeslovný kalendář slovanský*“ v Praze, 1860 na str. 48 atd. Podle jeho zdání byl druhdy čas od 24. prosince až do 6. ledna svátečním hodem; za této doby bylo *přání* k nastávajícímu novému létu a *obdarování* hlavní účel toho, proč chodili lidé dům od domu. Dnové tyto, obřady za nich odbyvané a písně při tom zpívané sluly ve středověku po celé téměř Evropě *kalendae*, ale jen prý u Slovanů a Litvinů se ve slově *Koleda* Kalědos jméno toto zachovalo. Kollár ve svém díle: „*Slávy bohyně*“ v Pešti 1839 na str. 332 odvozuje jméno *Koleda*, Kaljeda od Indické bohyně *Kalendy*, dcery slunce, manželky Višnu — Křišny; slovo *Kalenda* Kalenta pochází prý od *kala*, čas a *ento* konec, času čili roku konec, tak jako Ananta, Ananda, bez konce, Bram.

vyšší vysokost a vznešenost znamená, patrně leží. Neb cožkoliv nad jiné vyvýšiti chceme, tak vždy to slovo Vel až dosavad připojujeme, k. p. velmi veliký, velmi důstojný, veleslavný, velryba, velmoře a t. d. — Co se pak onoho pohanského koledování tkne, tak do něho prastarší předkové naši velmi zamilováni byli, že se ani tehdaž ještě, když už víru křesťanskou byli přijali, od něho odloučiti nemohli. Což pozorující sv. Cyrill a Strachota pečovali o to, aby onu pohanskou koledu ve křesťanskou proměnili. Což se tím způsobem stalo, že na počátku roku s křížem při zpívání sv. vánočních písní všechny vesměs příbytky obcházeti, kaděním a svěcenou vodou od duchovních vyžehnávatí poručili; odkudž ta tak nazvaná duchovní koleda v Moravě a v Čechách povstala, brzy ale zase, když se zde křesťanství zmohlo a vkořenilo, z obyčeje vyšla. Poněvadž pak ale za času knížete Břetislava pohanství v Čechách a na Moravě zase okřívati počalo, tak že modláři a pověrkáři bohům svým na rozcestích, při potocích a studních krvavé oběti konati počali, což když se skrze pražského Kosmu knížeti doneslo, tak jeho nařízením koleda opět uvedena jest, a sice k vyšetřování pohanův, aby skrze znamení sv. kříže, ježž oni nenáviděli, a který při té příležitosti všem vesměs domácím k libání podáván byl, od křesťanův vyzrazení býti mohli. Kterýžto obyčej duchovní koledy dodržel se až do časů husitských a pikhartských, kteřížto jakož i jiní po nich následující kacíři rovně jak oni pohané znamení sv. kříže, v němž sobě apoštol národův největší hodnost zakládá, nenáviděli a až dosavad nenávidějí, pomalu klesati počal, až konečně i docela klesl. Než ale za časů Ferdinanda II., jenž po obdržení vítězství na Bílé Hoře všechny vesměs kacíře z Moravy i z Čech vypověděl, k rozeznání polapených sektářův znovu zase uveden a přísně nařízen byl, nad čímž se oni nemálo mrzeli a horšili a tak dlouho všemožně o to, aby zdvižen byl, pracovali, což se jim za času císaře Josefa II. velmi dobře zdařilo, tak že duchovní koleda pod zástěrou všeliké obtížnosti r. 1784 přísně zapovězena byla.“

Pak popisuje Galaš způsob, jakým za jeho ještě doby koledování se provádělo; i zasluguje vypravování toto již z dějepisného vzhledu býti zachováno, zároveň nám dosvědčující, že jím ujmy nebrala vážnost ni kněží ni učitelův. „Na den sv. Štěpána prvomučeníka vypravil se farář po nešporách se svými kostelními služebníky na první koledu v tomto pořádku. Napřed kráčel v komži oděný ministrant s křížem, po němž dva jiaí se zvonkami následovali; po těchto kráčeli v komžích odění kostelníci a za nimi farář v duchovním oděvu s pacifikalem v ruce. Za ním následoval rektor (učitel), var-

haník a několik zpěvákův, konečně pak řád zavírali zvoníci a hrobaři s košemi. Vejdouce do domu počali ministranti zvonkami blinkati, načež hospodář ochotně k uvítání jich dvěře otevřel; zpěváci pak vkročivše do jizby počali jednu neb druhou tak nazvanou duchovní koledu buďto v jazyku latinském neb moravském zpívati. Farář pozdraviv uctivě hospodáře a jeho manželku a jiné příbuzné a postaviv svůj pacifikal na čistě prostřeném stole říkal k tomu cíli a konci duchovní pozhánání; pak usadiv se na obětované sobě stolici počal dítky a čeládku zavzdy také samého hospodáře z křesť. katol. cvičení neb z katechismu se vyptávati a těm, jenž otázky sobě předložené dobře zodpovídali, obrázky udělovati. Po skončené katechisaci a po krátké exhortě přijímal farář a ostatní koledníci obětované sobě peněžitě dary a koláče, kteréž zvoníci a hrobaři do košův přijímali a skládali. Což sice dokonalý farář nikoli nežádal; kdyby to však od věčných farníkův nebyl chtěl přijmouti, bylby mnohého hospodáře nemálo zarmoutil; ač i na takových nechybovalo, kteří takovou oběť — obzvláště pak potajní kacíři — za velkou obtížnost sobě pokládali. Na den sv. třech králů mívá rektor ten obyčej, že svěcenou křídou tyto jména C. M. B. (Caspar, Melchior, Baltasar) latinskými neb také moravskými písmeny s tolikéž křížkami na dveřích napsal. Že tento obyčej v mnohém ohledu obzvláště pak také i v tom, že farář všech svojích farníkův mravní a duchovní povahu poznal, prospěšným byl, žádný moudrý pochybovati nebude. Od oné také doby, co koleda přestala, duchovním příslušná vážnost nemalou obdržela ujmu. Proč? I to každý zdravým rozumem obdařený člověk snadno uhoďne. Z tohoto duchovního pošel jiný rovně tak starý křesťanského koledování obyčej, totižto chudobné, obzvláště pak *školní mládeže*, kterážto buď po různu neb také v malém tovaryšstvu po pastýřsku vystrojené chasy po domácích koledujíc nábožné písně o Narození P. Ježíše zpívala, kterýžto obyčej ještě až dosavad zvláště pak ve Valaších panuje. Druhu toho koledníci, k nimž i malí chudobní studenti náležejí, počali již o štedrém večeru domy obcházeti; a tito poslední obyčejně v provençalním způsobu, totiž z polu latinsky z polu moravsky koledovati, kteréhožto způsobu některé písně též jsem připojil, aby naši potomci nějaký pochop o tomž koledování obdrželi.“ My však v rukopisu samém podobných příkladův nemohli se dopídití, ač by nás byli ve mnohé příčině velmi zajímaly; naši jsme tu jen koledy, buď úplná latině, neb zcela moravsky složené. Z latinských poukazujeme tuto na koledu, jenž počíná:

Puer nobis nascitur

De Virgine pura,

Quem pie veneratur

Omnis creatura atd., k čemuž Galaš přičinil český nedosti správný překlad. Z moravských zamlouvá se koleda od neznámého skladatele složená pro svou libou prostotu:

Veselé vánoční hody!	Slovo Boží věčné tělem
Zpívejte ditky koledy	Stalo se nám Spasitelem,
O tom co se přihodilo,	V chlévě se nám narodilo
Že se božské narodilo	A jak outlíček zjevilo
Děťátko.	Děťátko.

Panna svatá, Bohu milá

V Betlémě jej porodila,

Zavinula do pleneček

A vložila do jesliček

Děťátko atd.

Po té setkáváme se v témž rukopise se četnou sbírkou koled ve Valašsku obvyklých, kteréž se nám pro jich národní ráz zdají býti důležitými a zasluhovaly by byvše příslušně opraveny aspoň v patřičném výboru býti vydány. Konec sbírky činí paramythie, Galašovi tak oblíbené, o nichž dříve již obšírněji promluvíme jsme.

Podle toho, co jsme již dříve o básních Galašových byli pro-jádřili, nezdá se nám býti potřebno aniž úspěšno, pouštět se v širší kritiku „Musy Moravské“ z r. 1813, jejíž druhý svazek vydán v Olomouci r. 1825. Aniž velikou vinu, že by něco byl pokazil nebo lepoty těm básním byl ubral přičítati smíme vydavateli Fryčajovi. Poetické nálady nemůže žádný kritik za básníka utvořiti, ta vyvíjí se z těžce původní tajemné síly jako ta vonnodechá bylinka z lůna matky země. Opravovatel může pochybiti změnáním nějakého slovece nebo přetvořením nějakého verše, poskytnuv místo původně třeba trefnějšího, výraznějšího a ladnějšího rčení nějaké mdlejší, vybledlejší a nejapnější; ale ducha právě básnického tam vdechnouti, kde ho nějaký výtvar sám v sobě již nemá, nedovede žádné sebe obratnější a vybroušenější péro kritické. Musa Moravská (1813) obsahuje v prvním oddělení „písňe duchovní a mravní,“ upomínající jak obsahem tak formou na Fryčajův kancionál. Mezi nimi zvláštní místo zaujímají (str. 56 a násl.) písňe vzbuzující k rozličným křesťanským a občanským cnostem,“ na př. rozšafnosti a nábožnosti, poctivosti a upřímnosti, zdvořilosti; chvalozpěv o zdvořilosti nazývá se (str. 64) *ódou*; vane-li v ní vzlet onen bohonadšený, jaký pravé ódě přísluší, poznají čtenáři hned z prvních slok:

Člověk spůsobu vlídného

Tichého a zdvořilého

Vždy sobě v světě dosti

Získá cti a náklonnosti.

Neb člověka zdvořilého

Byť by byl stavu sprostého

Všichni sobě váží lidi —

Rádi mají, rádi vidí.

Kdo ale jest nezdvořilý,

Ten žádnému není milý,

Nechť v haleně chodí bosý,

Aneb zlaté roucho nosí atd.

Pak následují „písňe o některých truchlivých okolostojích a příhodách (str. 82 a násl.) samé ódy o úlevě v chudobě, v nemoci, v smrti a pod., kteréž končí ódou u kostnice (str. 106) a rozjímáním o věčnosti (str. 108). Mravní rýmovní propovědi (110 a násl.) měly, jak skladatel v úvodě k nim vysvětluje, sloužiti tolikéž i dítkám ve škole „za mustr na předpise neb tak řečené foršifty k jich časnému mravnímu vzdělání,“ na př.:

Kdo rozsývá cnosti, bude žít v hojnosti

Zde i na věčnosti, jemnější radosti.

Z ostatních propovědí vyjímáme ještě propověď na str. 122 podanou, protože jasný podává obraz o tehdejší smýšlení náboženském i skladatele i opravovatele a tehdejší doby vůbec:

Křesťanství se obírá s čistou nábožností,

Anaž přímou otvírá cestu k blaženosti;

Cnosti kvítí prokvětá na té cestě boží —

Pokrytství ale smetá na ní pověr hloží.

To hloží jsou: pověra a mnišské baluchy,

Hloupá víra v přišery a rohaté duchy,

Amulitův nošení nebo škapulířův,

Svého těla hyzdění, pálení kacířův.

Pýcha, lešť a zisklivost, pod ním se skrývají

Z těch, jenž v tu věří hloupost, sami posměch mají,

Však ale jen potejně — jindy se na oko

Těm pověrám veřejně klanějí hluboko.

Kdo ale jich chytrosti a šalbě se vyhýbá

A ty marné svatosti s vroucností nelíbá —

Na toho co hadice strašlivě syptějí,

Zubami naň skřípíce — zkacířit jej chtějí.

Divno dosti, že tehdejší censurou v náboženských věcech zvláště přísnou, místo toto proklouzlo! Anebo na str. 126:

Častěj putovati a své povinnosti

Přitom zanedbati — rovně tolik platí,

Jak svůj čas v lenosti zbohdarma zmrhati.

Doba Josefská měla zvláště přísně zaměřeno proti *poutěm* a zaškloudlým zrakem k nim pohlížela, kdež náš čas i s humanního stanoviska na ně požívá a milerád ubohému, pracemi ztýranému lidu

milého krátkého oddechu popřívá v romantických krajinách, kdež místa poutnická nejvíce jej vítají, kdežto boháčové, jenž na lid ten v klidné pobožnosti úlevy hledající, hanu kydají sami hoví sobě v lenosti a labužnictví měst lázenských a přesycené rozkošemi a neřestmi nervy své sesilují — často k novému rozkošnictví.

Také se tam setkáváme s propovědmi o *lásce k vlasti* (str. 133), avšak i v těchto nevane svěžejší básnický nádech, aneb kde z počátku mile nás ovívá, klesá náhle v čirou prosu (na př. str. 135):

O! vlast, kterás mne chovala —	V níž bratří, sestry, rodiče,
Tvá mateřská prsa dala,	Přátelé, a co ještě více
Ducha mého vycvikala,	I chotě bytuje milá,
Ze mne člověka vzdělala,	Ctnostná, pracná a spanilá,
Bohu i lidem milého,	Anaž mi krom srdce svého
K práci, k ctnosti ochotného,	<i>Zadá kuse pole svého</i> —
Císaři — králi věrného,	O což bych tě nemiloval? atd.
A občanstvu prospěšného, —	

Druhé oddělení obsahuje „polní neb veské a sedlské písně“ — opět samé téměř „ódy!“ Tak na př. jedna z těch ód pje o „důležitosti sedlského stavu“ (str. 179), kdež mezi jiným básník pje:

Z vsi pocházejí: kuřata,	Kdož seyry, máslo působí
Husy, kačeny, selata,	Leč sprotné sedlské roby?
Moráci, tučné holuby —	Kdož do měst nosí smetanu,
Pro nádherných pánů huby!	A sladkou ovocnou manu?
A přece mnozí mrzáci	
Smějí říci: žeť jsou sedláci	
Jen nemravná chamovina —	
Na níž všudy lepší špina atd.	

Oddělení třetí poskytuje nám „písně pro osoby rozličného stavu, jakož služebníky, dělnice, nádeníky a řemeslníky atd.,“ mezi nimi i píseň „dojičky při dojení“ (str. 222), mlátcův při mlácení“ a pod.; konec píseň při kopání hrobův (str. 277). Jak vytríbena jest nynější naše mluva básnická proti tehdejší době, která bojovala ještě s příslušnými slovy a ovšem při verších a rýmech ani gramatiky nebrala na přísnou míru, seznají čtenáři mezi jinými četnými tam položenými ódami na př. z úvodu ódy „o Bohu, jeho bytnosti a vlastnostech“ (str. 48):

Bůh jest všechněch věcí původ!	Ač rozumem pochopiti
Natūra pak jest důvod	Nelze Božské Tednosti (Dasein)
Živý té jeho bytnosti —	Přec ji lidské srdce cítí
Dobroty a moudrosti.	V chrámu přirozenosti.

Blaze tomu srdci, blaze
Jenžto plesá radostí,
Cítě ty mocné důkaze
Jeho moci, moudrosti atd.

Než dosti již těchto paběrkův na dosvědčeno výroku našeho. Zasnouti jest nám nad pracovitostí muže, jenž v době, kdež nad naším národem první teprve se usmívali paprskové nadějnějšího žití, toužil i svou hřivnou přispěti k oslavení jeho; jen že domněle básničtí výplodové Musy jeho při vši horoucnosti dobré vůle daleko pokulhávají za požadavky sebe mírnějšími, jež činí a činiti povinna jest kritika při výtvorech uměleckých. Avšak při Galašovi našem popřední zřetel obrátiti jest k občanským jeho ctnostem, ku vzorné jeho obecnomyšlnosti, jimiž nám září dosud v slávě ničím nezkalené a pobouzí i nynější pokolení k horlivému následování. Spisovatel anebo muž jinak činně pro svůj národ se obětující nesmí domáhati se aneb očekávati nějakých časných odměn; slušno tudyž, aby časopisectvo naše národní aspoň v literatuře čestnou mužům takýmto zachovalo památku, jakové i náš Galaš plnou měrou zasluhuje. *)

*) Na základě zápisek Galašových vydal v novější době r. 1864, když se v Hranicích konala stoletá slavnost posvěcení tamějšího chrámu Páně, *Libor Scholz* „Památky města Hranice,“ k nimž přičinil ku konci str. 130 a násl. „Životopisný nástin Josefa Heřmana Agapita Galaše,“ při čemž použil životopisného nárysu, Fryčajem v „Muse Moravské“ vydaného. Nalezáme tam mezi jinými na str. 137. nesprávné udání Fryčajovo, že Galaš onemocněv v Petrovaradině (1789) a oslepnuv odebral se do Lvova. Oprav a doplňkův Galašových ku vlastnímu životopisu, v rukopise jen chovaných, před námi, dokud víme, žádný nepoužil; tím však životopis Galašův konečně na jisto postaven jest. Vypočítávají se jini ještě rukopisové po Galaši pozůstali; avšak ze všeho, co jsme objektivním úsudkem o rukopisech jeho v brněnském Františkově Museu chovaných pronesli, seznají čtenáři, že by vydáním jich tiskem neposloužilo se valně nynější literatuře naší, nad dobu Galašovu v každé příčině nevyrovnaně pokročilé.